

ONBEHAGEN IN DE ECONOMIE

ONBEHAGEN IN DE ECONOMIE

Inkomensongelijkheid, straf, vergelding en
andere filosofische beschouwingen

AD VERKUIJLEN

2017 BRAVE NEW BOOKS

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK,
DEN HAAG

ONBEHAGEN IN DE ECONOMIE / Inkomensongelijkheid, straf, vergelding en andere filosofische beschouwingen / Ad Verkuijlen

2017 BRAVE NEW BOOKS

Trefw.: alcoholisme, creativiteit, drank, economische ongelijkheid, gewoonte, inkomensongelijkheid, straf, vergelding, vermogensongelijkheid

1. ONBEHAGEN IN DE ECONOMIE	7
2. STRAF EN VERGELDING	49
3. GEWOONTE: VOORBIJ LOT OF WIL.....	65
4. CREATIVITEIT EN BENEVELING.....	89

The state of nature has a law of nature to govern it, which obliges every one: and reason, which is that law, teaches all mankind, who will but consult it, that being all equal and independent, no one ought to harm another in his life, health, liberty, or possessions... (and) when his own preservation comes not in competition, ought he, as much as he can, to preserve the rest of mankind, and may not, unless it be to do justice on an offender, take away, or impair the life, or what tends to the preservation of the life, the liberty, health, limb, or goods of another. ^{John Locke}
(1632-1704)

We keren langzaam terug naar hoe het vroeger was, toen de samenleving was verdeeld in een kleine groep zeer rijke renteniers en een grote groep bedienden, maar zonder de hiërarchische structuur die deze ongelijkheid in status nog enigszins verteerbaar maakte. Iedereen die beschikt over een substantieel vermogen kan zich de verdiensten veroorloven van iedereen die lange uren moet maken omdat hij niet al dat geld heeft – chauffeurs, tuinlieden, huispersoneel, schoonmakers, kindermisjes, huisonderwijzers, trainers, schoonheidsspecialistes, kappers, winkelpersoneel, obers en ga zo maar door. ^{Skidelsky, R. & E.}

The point is that while chiding the rich for their vulgarity may not be as offensive as lecturing the poor on their moral failings, it's just as futile. Human nature being what it is, it's silly to expect humility from a highly privileged elite. So if you think our society needs more humility, you should support policies that would reduce the elite's privileges. ^{Paul Krugman}

1. Onbehagen in de economie

De rijken worden rijker en de armen armer. Dit is een verzuchting die je in onze tijd die gekenmerkt wordt een toenemend onbehagen over grote inkomensongelijkheid, wel vaker hoort. Simpel gezegd: er is iets mis met de verdeling van de koek. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (SBS) meldde in 2016 dat de loonkloof tussen grootverdieners en doorsneewerknemers weer was gegroeid.

Wat te denken van de absurde bonussen, riante pensioenregelingen en gouden handdrukken die de zwaar overschatte topmanagers uit bedrijfsleven en (semi-)publieke sector overheid binnenhalen. Het gemiddelde salaris van 4,3 miljoen van de Nederlandse bestuurders, zo meldt Het Financieel Dagblad, is 118 keer het modale jaarinkomen van €36.500. Toch nog veel lager dan de 335 keer in VS, klinkt het vergoelijkend. Dat die verschillen niet noodzakelijk zijn laat Thailand zien waar de topmanagers 'maar' vier keer het gemiddelde verdienen en daarmee lijkt dit land aan de beroemde Tinbergen-norm (de baas mag niet meer dan vijf keer het salaris van de gewone werknemer verdienen) te voldoen. En dan heb je nog de 387000 kinderen die in Nederland volgens de laatste gegevens in armoede leven. En niet te

vergeten: Er is een schrikbarende ongelijkheid ontstaan tussen de top 1 procent en de andere 99%.

Ook binnen de top van veelverdiener zijn de verschillen enorm. Incasseerde Nanci McKinstry van Wolters Kluwer in 2016 €15,9 miljoen, Topbestuurder Gerrit Zalm moest het doen met een 'schamele' €775.000. Terwijl toch ook Zalm in totaal 11,4 keer het mediane salaris verdiende bij ABN AMRO.

Dergelijke inkomensverschillen zijn al langere tijd een doorn in het oog van velen die vinden dat elke fatsoenlijke verhouding uit het oog wordt verloren. Zelfs de Amerikaanse president Barack Obama wil de grote en groeiende inkomensongelijkheid in zijn land aanpakken. Sinds Thomas Piketty's boek *Kapitaal in de 21ste eeuw*, en de uitspraken van president Obama en Paus Franciscus heeft het debat over economische ongelijkheid gelukkig weer aan actualiteit gewonnen. Vooral ook vanwege de voorspellingen dat de vermogensongelijkheid verder zal toenemen.

Tot nu toe spraken we over inkomensongelijkheid, maar het is beter om over economische ongelijkheid te spreken want dat omvat ook de vermogensongelijkheid. Ook weer naar aanleiding van onder anderen Piketty is er toenemende aandacht voor de ongelijkheid tussen de bezittende klasse en de mensen die geen vermogen (spaargeld, onroerend goed, aande-

len, obligaties) hebben. Die vermogensongelijkheid is enorm en groeit nog steeds volgens Piketty. In *Capital in the 21st Century* laat hij zien dat van 1914 tot 1973 de ongelijkheid van vermogens door speciale omstandigheden afnam, maar sindsdien worden de vermogensverschillen weer groter en deze trend zet zich door. Volgens zeer recente cijfers van het CBS bezat de rijkste 1 procent in 2015 bijna 28 procent van het totaal, een jaar eerder was dat 28,5 procent, dus de ongelijkheid is iets afgenomen. Dit is geen trendbreuk want de verklaring daarvoor ligt in de gestegen huizenprijzen, gewone huishoudens profiteren daar meer van dan rijken die ook veel andere bezittingen hebben.

De vermogenskloof is aanzienlijker dan de inkomenskloof. De meest vermogende 10 procent bezit in Nederland 61 procent van het totaal van het totale vermogen. Volgens deze cijfers van de WRR bezit de meest vermogende 2 procent zelfs 'een derde van het vermogen. Aan de onderkant, de andere kant van het economische spectrum, is er een toenemend tekort aan vermogen, steeds meer mensen hebben schulden of een risico op schulden. Tussen die bovenste 10 procent rijken en de onderkant bevindt zich een grote middenklasse, die geen of weinig vermogen heeft. De meest vermogenden hebben de laatste jaren alleen maar meer bezit verworven. Kapitaal, winst op vermogen en aandelen, rendeert beter arbeid, stelt Piketty.

De ongelijkheid in vermogen is in Nederland hoger dan gemiddeld, even hoog als in de Verenigde Staten.

Ongelijkheid wordt wel uitgedrukt in de Gini-coëfficiënt. Dat is een getal tussen 0 en 1, bij 0 heeft iedereen een gelijk inkomen en bij 1 heeft één persoon al het inkomen. Uitgedrukt in de Gini-coëfficiënt is deze voor vermogen 0,8 (2012).

Als we dus kijken naar vermogensongelijkheid dan is die dus gigantisch, maar de inkomensongelijkheid in Nederland wordt door menigeen gerelativeerd. We zijn nog het land van vrijheid en gelijkheid, denken zij. Met de een Gini-coëfficiënt van 0,33, in de hand doen we het internationaal gezien niet zo slecht, zo redeneert men. We zitten in de middengroep. Met een Gini-coëfficiënt van 0,33 doen we het beter dan de VS met 0,42. Overigens zijn de brutolonen in Nederland (midden jaren 2000) net zo ongelijk als in de VS met een Gini-coëfficiënt van 0,57. Maar onze (herverdelende) verzorgingsstaat zorgt ervoor dat de netto inkomensongelijkheid wordt teruggedrongen, namelijk tot een Gini-coëfficiënt van 0,33, terwijl deze in de VS uitkwam op 0,42. Onze verzorgingsstaat corrigeert de markt. Via het stelsel van sociale zekerheid en belastingheffing brengt de herverdelende staat een correctie aan in de inkomensverdeling die via de markt tot stand komt. Hierover later meer.

Maar die Gini- coëfficiënt zegt niet alles, het is een ongelijkheidsmaat onder anderen. Als we namelijk kijken naar het verschil tussen de hoogste inkomens en de laagste inkomens, dan wordt wel een grote inkomensongelijkheid zichtbaar. Nou ja, we zagen boven al hoeveel de Nederlandse top meer verdient dan de gemiddelde werknemer: 118 keer meer. De Gini-coëfficiënt kan het zelfde blijven terwijl toch het verschil tussen de top en de armsten stijgt. Vooral die grote kloof tussen de top en de onderkant wordt door de meeste mensen als onrechtvaardig ervaren.

Is ongelijkheid goed of slecht? De meningen daarover verschillen. Sommige mensen willen de ongelijkheid nog verder vergroten vooral waar het de verhouding tussen werkenden en niet-werkenden betreft. Andere vinden het wel goed zo, mits er maar geen armoede is. Weer anderen hebben een grotere ongelijkheidsaversie: zij vinden de ongelijkheid in Nederland nog te groot en dringen aan op (nivellerings) maatregelen door de overheid.

Sommigen vinden dat ongelijkheid natuurlijk is en schrijven aan economische ongelijkheid positieve effecten toe. Die rechtvaardiging van inkomensverschillen gebeurt vaak op economische gronden. Zo rechtvaardigen anti-egalitaristen hun positie door de prikkelfunctie van ongelijkheid.